

## ارزیابی کیفی نقش فضاهای سبز شهری و بهینه‌سازی استفاده شهروندان از آن در شهر کرد

جمال محمدی<sup>۱\*</sup>، مصطفی محمدی ده چشمه<sup>۲</sup>، منصور ابافت یگانه<sup>۳</sup>

۱- استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه اصفهان

۲- دانشجوی دوره دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تهران

۳- کارشناس ارشد رشته معماری، دانشگاه تربیت مدرس

تاریخ دریافت: ۸۵/۴/۲۱ تاریخ پذیرش: ۸۶/۹/۱۴

### چکیده

امروزه مفهوم شهرها بدون فضای سبز در اشکال گوناگون آن، غیرقابل تصور است. گسترش شهرها باعث تشدید عوارض توسعه شهری بی‌رویه و ناپایدار شده است، که تشدید آلودگی‌های محیطی از مهم‌ترین این عوارض به‌شمار می‌آید که خود زمینه‌ساز از بین رفتن فضاهای سبز درون‌شهری و تغییر کاربری این گونه اراضی است. این گسترش فناوری‌انچنان در روان و احساس بشر قرن بیست و یکمی آثار نامطلوب گذاشته که همبستگی ذاتی و دیرینه انسان‌ها با طبیعت به جدایی کشیده شده و آثار آن در انسان خموده، عصبی و به‌ظاهر متحرک نمایان شده است و یگانه‌وجه پیونددهنده بین انسان و طبیعت، پناه‌بردن انسان به دامان فضاهای سبز عمومی و پارک‌های شهری است. اهمیت فضاهای سبز شهری تا بدان حد است که امروزه وجود این کاربری به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی جوامع به حساب می‌آید. هدف این تحقیق ارزیابی کیفی نقش پارک‌ها و فضاهای سبز شهری و بهینه‌سازی قابلیت‌های استفاده شهروندان از آن در شهر کرد است که به صورت موردی پارک لاله و ملت در این شهر مورد بررسی قرار می‌گیرد. روش انجام تحقیق به صورت اسنادی - تحلیلی و پیمایشی است و بخش اعظم اطلاعات به صورت توزیع پرسشنامه بین مراجعان به پارک اخذ شده و تحلیل نهایی بر روی آن صورت گرفته است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهند که پارک‌ها و فضاهای سبز شهری از مهم‌ترین عوامل مؤثر در شکل‌دهی به پایداری اجتماعی و همبستگی‌های شهری‌اند ولی عواملی مانند مشکلات زندگی شهری، ایمنی پارک و فضاهای سبز، امنیت و متناسب نبودن امکانات مورد نیاز برای گروه‌های مختلف سنی و جنسی در این مکان‌ها از جمله عوامل کاهش تمایل شهروندان برای استفاده از این عرصه‌ها می‌باشند.

واژه های کلیدی: پارک-فضای سبز شهری-شهر کرد-شهروند

### سر آغاز

این درحالی است که لازمه پذیرش توسعه پایدار به عنوان مفهومی جامع و فراگیر، در نظر داشتن مفهوم توسعه زیست بوم است که از سال ۱۹۷۰ در برنامه‌ریزی‌های محیطی سازمان ملل و بسیاری از سازمان‌های مدافع محیط طبیعی مورد توجه قرار گرفت. توسعه زیست بوم به عنوان توسعه در سطح منطقه‌ای و محلی، همراه با توانایی‌های بالقوه ناحیه‌ای و با تأکید بر بهره‌برداری از منابع و کاربرد فن‌آوری و سازمان‌دهی به گونه‌ای که فضای سبز در رضامندی زیستی کلان‌شهرها مؤثر باشد، مسئله‌ای غیر قابل انکار است.

توانایی فضاهای سبز عمومی به عنوان مسکن‌های طبیعی در مناطق شهری (فشار و استرس به عنوان یکی از جنبه‌های عمومی و مهم در

تفکر نظام‌مندی که امروزه در مفهوم توسعه پایدار، به‌ویژه در عرصه کلان‌شهرها پدید آمده است بر نقش فضای سبز با ویژگی‌های آن در مجموعه تفرجگاهی به همراه درک صحیح از واقعیت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن در مناطق تأکید دارد. در این زمینه از مبانی اصلی توسعه پایدار شهری و ناحیه‌ای کاهش آلودگی، ایجاد جامعه جنگلی و درختان شهری است. به‌طور کلی علاقه و تمایل نسبت به بحث پایداری به دو موضوعی مربوط می‌شود که محل تلاقی میان امیال و آرزوهای انسانی و تفوق و برتری طبیعت است: بوم محوری با تأکید بر اکولوژی جهانی و انسان محوری با تأکید بر رفاه و بهزیستی انسان ها.

نامگذاری آنها هیچ‌گونه ارزیابی از شرایط موجود و میزان رضایت‌مندی شهروندان از شرایط موجود این مکان‌ها صورت نگرفته است. اهداف تحقیق پیش رو به صورت زیر قابل ذکرند:

- آگاهی از میزان رضایت‌مندی ساکنان از وضعیت موجود پارک و بررسی علل ذکر شده از جانب آنها؛
  - ارزیابی وضع موجود پارک تا تعیین الگو .
- برای تکمیل این تحقیق فرضیات زیر قابل ترسیم اند :
- ۱- استفاده از پارک رابطه مستقیمی با پایگاه اجتماعی- اقتصادی مراجعان دارد.
  - ۲- امنیت و ایمنی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در انتخاب پارک به عنوان محل تفریح خانواده هاست.

### مواد و روش

باتوجه به موضوع تحقیق، حوزه مطالعاتی و مسائل آن، برای تکمیل اطلاعات لازمه پژوهش حاضر، ترکیبی از روش‌های اسنادی-تحلیلی و پیمایشی استفاده شده است. اطلاعات مورد نیاز بیشتر از منابع مدون و معتبر اخذ شده است و بخش اعظم کار به صورت میدانی و توزیع پرسشنامه در میان مراجعان به پارک صورت گرفته و به تحلیل نهایی موجود انجامیده است.

جامعه آماری تحقیق پارک‌های لاله و ملت در شهرکرد هستند که با توجه به مشخصات کلی پارک (مکان‌یابی، امکانات، جاذبه‌ها و...) انتخاب شده و حجم نمونه برابر با ۱۰۰ نفر از مراجعان به این پارک‌ها (۵۵ پرسشنامه در پارک ملت و ۴۵ پرسشنامه در پارک‌های لاله توزیع شده است. در یک روز تعطیل و یک روز غیرتعطیل، صبح و بعد از ظهر با ساختارهای سنی و جنسی متفاوت‌اند که با استفاده از روش نمونه‌گیری وضعی انتخاب شده‌اند. در نهایت، برای سنجش میزان رضایت‌مندی شهروندان از فرمول سطوح همگن استفاده شده که در آن سطوح مختلف رضایت‌مندی مشخص شده است.

$$D_{+} = \bar{X} \pm SX$$

شرح فرمول: SX = انحراف معیار.

$$D = \text{گروه‌های همگن}$$

$$X = \text{میانگین}$$

نحوه توزیع پرسشنامه‌ها در جدول شماره (۱) مشخص است

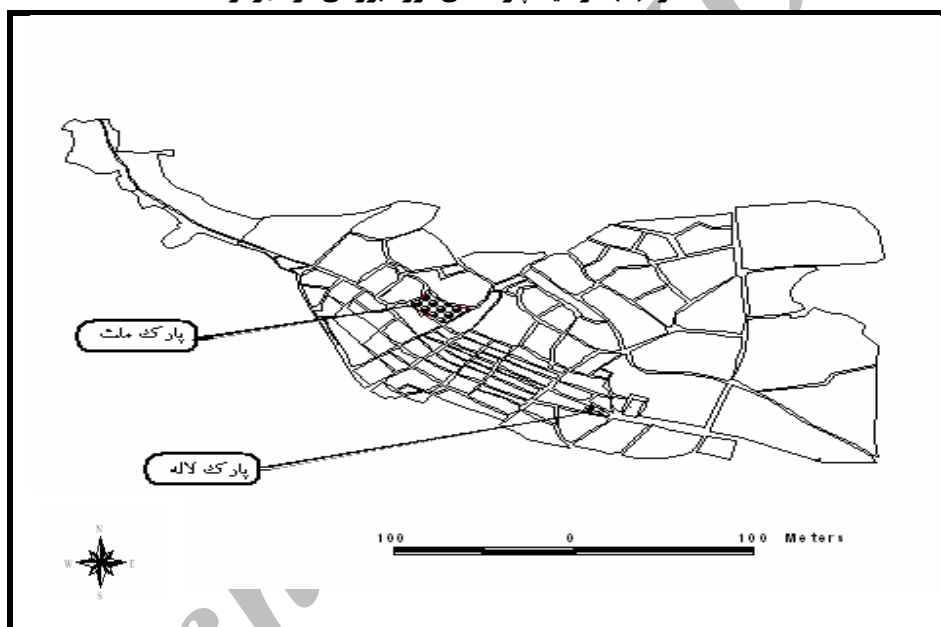
آنجاست)، بسیار مفید می‌باشند. به‌طوری‌که وجود درختان و علفزارها در فضاهای عمومی بیرون از خانه وابستگی‌های اجتماعی که در شهرهای امروزی روز به روز ازشم گسسته می‌شوند را، قوت می‌بخشد و برای کاهش پرخاشگری و رسیدن به آرامش روحی بسیار موثرند و عاملی برای صمیمیت می‌شوند. همچنین می‌توان از این مکان‌ها به عنوان منابع و منافع اقتصادی برای شهروندان بهره جست (Chiesura, 2003). با در نظرگرفتن ضرورت بررسی جایگاه فضاهای سبز عمومی و پارک‌ها، شایان ذکر است که آرایش طبیعت و باغ‌سازی در بین جوامع با آداب و فرهنگ مختلف و تداعی تصویری از بهشت موعود و ایده بازگشت به طبیعت در باغشهرها و نظریاتی مانند شهر - پارک و باغشهر، تلاش‌هایی برای بازسازی دنیای ایده‌آل و زیبایی‌های طبیعی از دست رفته بوده است که همزمان با رشد صنعت و افزایش جمعیت شهرها و ساخت وسازهای سوداگرانه از نیمه‌های قرن نوزدهم توسعه یافتند. سرانجام در رهیافت گریز از این معضلات که به‌صورت عوامل عمده در نابودی طبیعت به‌دست انسان نمود یافت و آلودگی محیط زیست و شیوع بیماری‌ها را سبب شد، ایده آرمان‌شهری ناگزیر به احداث باغشهرها و تأکید بر فضاهای سبز عمومی گشت. توجه به فضا‌های سبز شهری در کشور ما نیز از دهه ۳۰ هجری شمسی با احداث (باغ ملی) در تهران و سپس تبدیل آن به (پارک شهر) آغاز شد (بهبهانی، ۱۳۷۳) و بدین ترتیب گسترش شهرها در دهه‌های اخیر نیاز به برنامه‌ریزی برای احداث این فضاها را ضرورت بخشید.

در شهرکرد نیز فضاهای سبز عمومی با توجه به موقعیت و طبیعت خاص خود ابتدا در باغها و مزارع متبلور شد ولی برنامه‌ریزی برای احداث فضاهای سبز عمومی در این شهر به دهه ۵۰ بر می‌گردد که تلاش‌هایی برای احداث پارک ملت صورت گرفت و پس از آن در اوایل سال ۱۳۶۵ برنامه‌ریزی برای احداث پارک لاله در جنوب شهر و در مجاورت جاده شهرکرد-اصفهان صورت گرفت (شهرداری شهرکرد، ۱۳۸۳). هم‌اکنون این پارک به عنوان یکی از دو پارک فعال شهر پذیرای مراجعان است. نکته مهم این‌که با توجه به نقش این مکان‌ها در سلامت شهروندان و پایداری شهر، بررسی‌های جامعی برای آگاهی از کیفیت، امنیت، ایمنی و سایر عوامل مؤثر در افزایش جاذبه این عرصه‌ها برای مراجعان صورت نگرفته، اطلاعات جامعی در این مورد تهیه نشده و ارزیابی جامعی انجام نگرفته است و به جرأت می‌توان گفت که پس از احداث این مکان‌ها و

**جدول شماره (۱): نحوه توزیع پرسشنامه در پارک‌های مورد بررسی**

نام پارک	نوع پارک	تعداد پرسشنامه توزیع شده	درصد زنان	درصد مردان
ملت	شهری	۵۵	۳۳	۳۲
لاله	شهری	۴۵	۲۰	۲۵

منبع: بررسی میدانی پژوهشگر، ۱۳۸۴

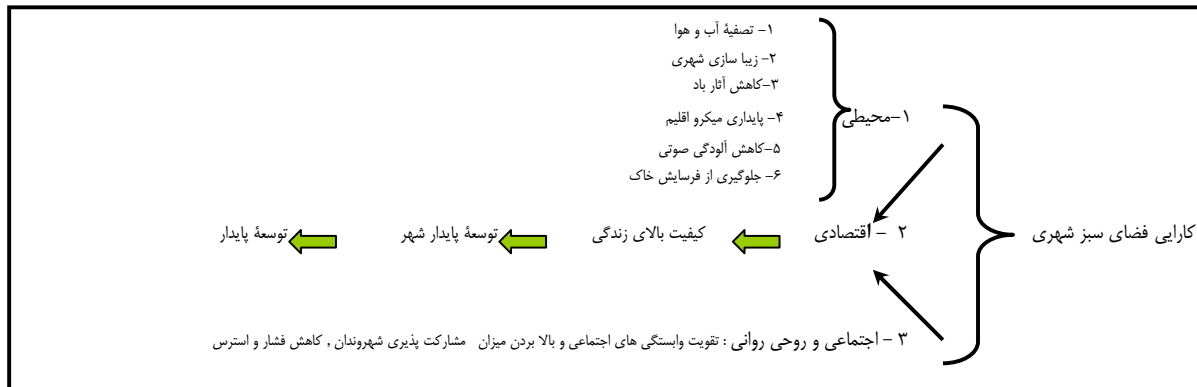
**نقشه شماره (۱): موقعیت پارک‌های مورد بررسی در شهر کرد****طرح مسئله در محدوده پژوهش**

محدوده مورد مطالعه در این پژوهش، شهر کرد است. انگیزه اصلی انتخاب این موضوع و البته محدوده پژوهش از تجربیات نگارندگان در شهر کرد ناشی می‌شود. در این شهر با توجه به موقعیت خاص جغرافیایی، شهروندان بیش از چهار ماه (از میانه بهار تا اواخر تابستان) نمی‌توانند از عرصه‌های عمومی شهر (پارک‌ها و فضا‌های سبز شهری) بهره‌جویند. حال آنکه در بررسی‌های صورت گرفته توسط نگارندگان مشخص شده است که بیش از ۵۰ درصد شهروندان در این شهر در این محدوده زمانی نیز تمایلی به استفاده از این عرصه‌ها به منظور اوقات فراغت، فعالیت‌های فرهنگی، ورزشی و... ندارند. چرایی این مسئله نگارندگان را به علت‌یابی در این زمینه و داشتن که نتایج به دست آمده از این پژوهش موردی، در این مقاله ارائه شده است.

**بحث****فضای سبز و نقش آن در پایداری شهری<sup>۱</sup>**

محیط زیست انسانی، مفهوم جامعی است از مجموع تأثیرات عوامل بیرونی و روابط متقابل آنها که تعادل بیولوژیک را سبب می‌شوند. بنابراین چگونگی روابط انسان‌ها با محیط، نحوه برقراری ارتباط و تأثیرپذیری خصوصیات اکوسیستم‌ها در کیفیت احساسی و روانی انسان‌ها تأثیر مهم و غیر قابل انکاری دارد. لوکوربوزیه برای وجود فضاهای سبز شهری، اهمیت زیادی قائل شده است و اعتقاد دارد که از هر ده واحد فضای شهری برای سکونت باید نه واحد آن فضای سبز باشد (حکمتی، ۱۳۷۱). توجه به مقوله فضاهای سبز شهری، زمانی مهم‌تر جلوه می‌کند که این کاربری شهری به طور مستقیم با پایداری شهری مرتبط است. بعد نوین پایداری شهری در شهرهای ناهمگن و

### شکل شماره (۱): فضای سبز و نقش آن در پایداری شهری



یکی از چهار نوع کاربری در نظر گرفته شده برای شهرها در منشور آتن کاربری با هدف گذران اوقات فراغت است (پورمحمدی، ۱۳۸۲) که عنصر اصلی این کاربری، پارک های شهری اند. در مکان یابی این عناصر که بر اساس ظرفیت، وسعت، جاذبه فضایی و شعاع دسترسی طبقه بندی می شوند در نظر گرفتن عوامل زیر حائز اهمیت است:

۱- دسترسی: محل احداث پارک از نظر در دسترس بودن برای تمامی اقشار قابل توجه است.

۲- ایمنی در دستیابی: پارک های عمومی باید به نحوی ساخته شوند تا برای تمامی اقشار جامعه با ساختار سنی و جنسی مختلف براحتی قابل دسترسی باشند.

۳- مرکزیت: این کاربری باید حتی المقدور در مراکز شهری، اعم از مراکز محلات، مراکز ناحیه و مناطق شهری مکان یابی شوند (سعیدنیا، ۱۳۷۹). نکته بسیار مهم دیگر در مکان یابی فضاهای سبز شهری و پارکها ضرورت اجتماعی آن است، تا جایی که Jane Jacobs منتقد شهرسازی معاصر معتقد است که پارک باید در جایی باشد که در آن زندگی موج می زند و فرهنگ و فعالیت بازرگانی در آن است (سعیدنیا، ۱۳۷۹). از طرفی دسترسی به شبکه ارتباطی و بهره برداری دیداری از مناظر پارکها از ویژگی های پارک شهری با مکان یابی خوب است. اما بعد از مکان یابی پارکها در نظر گرفتن فعالیتها و موارد کارکردی (اجزا و عناصر پارکها) در پارکها از اهمیت فراوانی برخوردار است بهترین پارکها آنهایی هستند که به نیازهای (اجتماعی، فرهنگی، روحی و روانی و...) گروه های مختلف سنی و جنسی توجه می کنند و فضایی جذاب، مطلوب و متنوع برای آنها فراهم می نمایند، به مقوله

ناپایدار امروزی؛ پایداری اجتماعی است که با نقش پارک در بالا بردن ضریب مشارکت پذیری شهروندان ارتباط متقابل دارد (محمدی، محمدی، ده چشمه، ۱۳۸۵). شکل شماره (۱) تأکیدی است بر نقش فضا های سبز شهری در پایداری شهری و نشان می دهد که توزیع و پراکنش بهینه و مطلوب فضا های سبز شهری عاملی برای بازدهی اکولوژیکی (محیطی، اقتصادی، اجتماعی و روحی-روانی برای شهروندان است و می تواند زمینه را برای پایداری اکولوژیک شهرها مهیا کند.

#### معیارهای مکانی پارک های شهری

یکی از ویژگی های پارک های شهری این است که مجموعه ای از فعالیتها را برای مراجعان فراهم می آورد. یعنی مکانی است که می توان به آسانی به آن دست یافت، از طریق آن با نواحی پیرامون ارتباط برقرار کرد (دسترسی و ارتباط) مکانی ایمن، پاکیزه و جذاب است و شاید مهم ترین ویژگی آن، این باشد که مکانی برای دیدار و ملاقات افراد با یکدیگر است (توانایی اجتماعی بودن). خبرنگار پارک تاک<sup>۲</sup> که مخصوص مؤسسه پارک شهری است، ارکان اصلی پارک خوب را بدین صورت بیان می کند:

- فعالیتها و موارد کاربردی؛
- دسترسی و ارتباط؛
- آسایش و تصویر ذهنی؛
- قابلیت اجتماعی بودن" (نشریه شهرهای جدید، فروردین ۱۳۸۴).

ایمنی(در وسایل بازی و ایمنی اجتماعی و روانی) به عنوان عاملی مهم و مؤثر در جذابیت پارکها توجه می‌نمایند، امنیت اجتماعی را برای مراجعین تأمین و مقولهٔ وندالیسم<sup>۳</sup> را در این مکان‌های عمومی کنترل می‌کنند. جدول شمارهٔ (۲) نیازهای پارک شهری را نشان می‌دهد.

**جدول شمارهٔ (۲): نیازهای یک پارک بزرگ شهری**

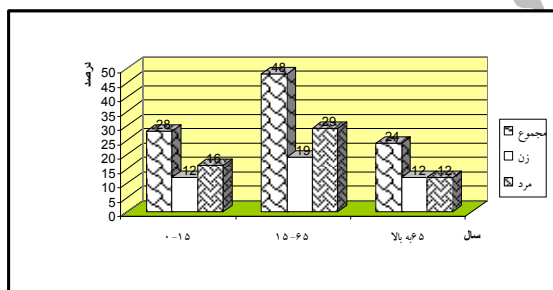
ملاحظات	ملزومات پارک
نیمکت، زباله دان، تابلوهای راهنمایی، تابلوهای اعلانات، تابلوهای هشدار دهنده، نقشهٔ دسترسی پارک، آب‌خوریها، پایه‌های روشنایی، دروازه های ورودی و خروجی، پارکینگ، محوطهٔ باز، سایبان، مسیرهای دسترسی اصلی و فرعی	میلمان پارک
کتابخانه، نمایشگاه، گالری، آفیس، دفتر پارک، ساختمان های اداری، ساختمان نگهدارنده، اتاق کارگران	ابنیهٔ پارک
دستشویی، توالت، خدمات بهداشتی و درمانی، کیوسک ها، شیرهای آب	تاسیسات رفاهی
موتور خانه، انبارها، تعمیر گاه، نهالستان	تجهیزات خدماتی
پیاده روی، استراحت، تماشای مناظر	نوع تفریح
یادبودها، پیکره ی بنیان گذاران پارک، مجسمه های چوبی، کتیبه ها	نشانه‌های تجسمی

منبع: (مجنونیان، ۱۳۷۴)

**جدول شمارهٔ (۳): مراجعان به پارک های لاله و ملت در شهرکرد به تفکیک سن و جنس**

گروه سنی	۱۵-۰ سال	۱۵-۶۵ سال	۶۵ سال به	مجموع
زن	۱۲	۱۹	۱۲	۴۳
مرد	۱۶	۲۹	۱۲	۵۷
کل	۲۸	۴۸	۲۴	۱۰۰

منبع: (بررسی میدانی<sup>۵</sup> پژوهشگر، ۱۳۸۴)



**نمودار شمارهٔ (۱): ساختار سنی و جنسی مراجعان به پارکها**

### تحصیلات

در بررسی صورت گرفته مشخص شده است که ۲۰ درصد از مراجعه کنندگان به پارک ها دارای مدرک تحصیلی فوق دیپلم و ۳۶ درصد نیز دارای مدرک تحصیلی لیسانس هستند. همچنین مراجعه کنندگان به پارکها با مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر تنها ۹ درصد از مجموع مراجعه کنندگان را به خود اختصاص داده اند.

### نوع احساس

جذابیت پارک و آرامشی که در بازدیدکننده به وجود می‌آورد ناشی از وجود گیاهان مختلف، آبناهای زیبا، محیط آرام و هوایی دلپذیر است.

نکتهٔ مهم این‌که کلیهٔ ملزومات پارک باید با توجه به عوامل تأثیر گذار طبیعی و اجتماعی - فرهنگی انتخاب شوند و در نصب این علائم در نظر گرفتن ملاحظات اکولوژیکی و زیباشناختی محل بسیار مهم است. در ادامهٔ بحث با توجه به موارد ذکر شده در مورد معیارهای مکانی و نیازهای پارک شهری، بررسی تطبیقی بین استانداردهای موجود و شرایط حاکم در دو مورد از پارک‌های عمومی شهرکرد انجام و نتایج حاصل تحلیل گردید.

### یافته ها

تجزیه و تحلیل داده‌های اجتماعی در چارچوب گروه بندی‌های سن، جنس، تحصیلات، انگیزهٔ مراجعین، نوع احساس مراجعان و میزان درآمد انجام گرفته و نتایج حاصل تحلیل شد. این روش که به وسیلهٔ ORRRC<sup>۶</sup> ارائه شده است براساس روابط و عوامل اقتصادی-اجتماعی و شرایط موجود پارک ها، نقش این مکان‌ها را در شهرها ارزیابی می‌کند

(Rosland, 1997)

### سن و جنس

در بررسی سن مراجعان به پارکها از گروه بندی ۰-۱۵، ۱۵-۵۶ و ۶۵ سال به بالا استفاده شد و در نتیجه ۴۸ درصد از مراجعان، افراد بین سنین ۱۵-۶۵ سال بودند و گروه‌های سنی بیش از ۶۵ سال ۲۴ درصد از مراجعین به پارک ها را شکل داده اند.

همچنین از این تعداد، ۵۷ درصد را مردان و بقیه زنان می باشد. توزیع جنسی مراجعان به پارک در گروه‌های مختلف سنی در جدول شمارهٔ (۳) و نمودار شمارهٔ (۱) مشاهده می‌شود.

جنسی است. (ساختارهای مختلف سنی با انگیزه‌های متفاوتی از پارک‌ها دیدن می‌کنند). گروه‌های سنی زیر ۱۵ سال عمدتاً با انگیزه ورزش از پارک‌ها دیدن می‌کنند و زنان خانه‌دار با انگیزه با بچه‌ها بودن. سایر موارد در جدول شماره (۵) مشخص‌اند.

#### جدول شماره (۵): انگیزه مراجعان به پارک‌های لاله و ملت در

##### شهرکرد

انگیزه	ورزش	استراحت	با بچه‌ها بودن	ملاقات دیدگان	فرار از شهر	در کنار طبیعت بودن	مجموع
زن	۳	۱۳	۹	۶	۳	۸	۴۳
مرد	۱۳	۱۲	۴	۷	۱۲	۱۰	۵۷
مجموع	۱۶	۲۵	۱۳	۱۳	۱۵	۱۸	۱۰۰

##### درآمد

درآمد به عنوان عاملی اقتصادی نقش مهمی در تعیین دیدگاه‌ها نسبت به زندگی دارد. تاجایی که می‌توان آن را عامل جهت‌دهنده به رویکردهای تعیین‌کننده در زندگی دانست. به نظر می‌رسد که بین سطح درآمد افراد مراجعه‌کننده به پارک‌ها در شهرکرد و نوع تفریح و سرگرمی آنها رابطه‌ای وجود دارد. جدول شماره (۶) نشان‌دهنده میزان درآمد گروه‌های مراجعه‌کننده به پارک‌های مورد بررسی در شهرکرد است.

#### جدول شماره (۶): میزان درآمد مراجعان به پارک‌های لاله و ملت

##### در شهرکرد

میزان درآمد	کمتر از ۱۵۰ هزار	بین ۱۵۰ تا ۳۰۰ هزار	بیش از ۳۰۰ هزار
درصد	۳۵	۴۵	۲۰

اصولاً با بالا رفتن درآمد، (در صورتی که سایر عوامل ثابت بمانند) دو اثر متفاوت در مقدار تقاضای مصرف‌کننده برای کالای بخصوصی به وجود می‌آید؛ یکی اثر جانشینی و دیگری افزایش مصرف. همان‌طور که ملاحظه می‌شود ۴۵ درصد از مراجعان به این پارک‌ها درآمد بین ۱۵۰ تا ۳۰۰ هزار تومان دارند و ۲۰ درصد از این افراد هم درآمد بیش از ۳۰۰ هزار تومان دارند که نشان می‌دهد بیشتر افراد مراجعه‌کننده به این پارک‌ها از طبقات متوسط جامعه‌اند. در نتیجه می‌توان گفت که گروه‌های مورد بررسی ما بیشتر جانشین تفریح در پارک‌ها را انتخاب کرده‌اند.

بدون شک نوع احساسی که مراجعان بعد از بازدید پارک‌ها دارند رابطه مستقیمی با انگیزه آنها از مراجعه به پارک دارد و این دو نیز رابطه مستقیمی با امکانات رفاهی موجود در پارک دارند. مراجعان به پارک‌های مورد بررسی در شهرکرد احساس خود را پس از دیدن پارک به صورت زیر بیان کردند: ملاحظه می‌شود که ۳۱ درصد از مراجعین به این پارک استفاده از پارک را عاملی برای راحتی خود و ۲۸ درصد آن را عاملی برای آزادی می‌دانند که منظور آنها آزادی از مشکلات و تنش‌های زندگی (بویژه شهری) است. احساس سایر مراجعان پس از بازدید از پارک در جدول شماره (۴) ذکر شده است.

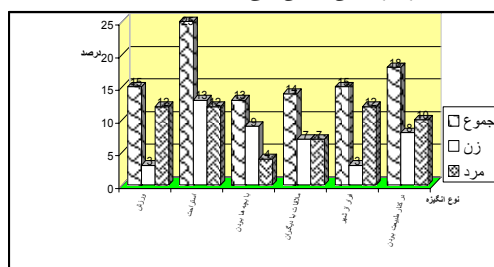
#### جدول شماره (۴): نوع احساس مراجعان به پارک لاله و

##### ملت شهرکرد

نوع احساس	آزادی	خوشحالی - راحتی	فراموشی مشکلات	تعلق به خود	جزئی از طبیعت	احساسی نیست	مجموع
درصد	۲۸	۳۱	۲۱	۱۰	۵	۵	۱۰۰

##### انگیزه

انگیزه به عنوان یکی از مهمترین محرک‌های استفاده از پارک‌هاست و طبیعتاً این عامل بین گروه‌های مختلف سنی و جنسی متفاوت است. نمودار شماره (۲) انگیزه استفاده از پارک‌های مورد بررسی شهرکرد را از نظر مراجعان نشان می‌دهد.



#### نمودار شماره (۲): انگیزه استفاده از پارک‌های شهرکرد از

##### نظر مراجعان

چنانچه مشخص می‌باشد مهم‌ترین عامل انگیزشی استفاده از این پارک‌ها، استفاده از پارک برای استراحت است. نکته مهم در مورد انگیزه استفاده از پارک‌ها متفاوت بودن این عامل با توجه به ساختار سنی و

**عوامل محدود کننده استفاده از پارک ها**

این سؤال به صورت باز مطرح و به سایر عوامل محدود کننده استفاده از پارکها اشاره دارد. همان گونه که در جدول شماره (۷) مشخص می باشد مشکلات زندگی شهری (که دربرگیرنده مشکلات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی) دلیل اصلی عدم استقبال از پارکهای شهری در شهرکرد است. از طرفی فقدان ایمنی وسایل بازی، مکان یابی نادرست پارک ها (پارک لاله بین محور ارتباطی شهرکرد-اصفهان و محور ارتباطی درون شهری میدان معلم به مرکز شهر است)، عدم استفاده از وسایل بازی به شکل استاندارد، مکان یابی نادرست وسایل بازی در این مکانها از جمله دلایل ذکر شده مراجعان در ارتباط با عدم ایمنی پارکها در شهر کرد است. سایر موارد در (جدول شماره ۷) مشخص اند.

**جدول شماره (۷) عوامل محدودیت زا برای استفاده از پارکهای**

شهرکرد از نظر مراجعین (منبع: بررسی میدانی پژوهشگر)

عوامل محدودیت زا	مشکلات زندگی	دسترسی	امکانات	ایمنی	امنیت	مجموع
درصد	۴۲	۱۰	۱۸	۱۳	۱۷	۱۰۰

**نتیجه گیری**

ارزیابی از شرایط موجود پارکهای مورد بررسی (عناصر و اجزا، مبلمان پارک، امکانات، تسهیلات و ...) از نظر مراجعان به پارک (میزان رضایت مندی) تا تعیین الگوی بهینه، سؤالی است که مراجعان بدان پاسخ گفته و نتایج آن در جدول شماره (۸) نشان داده شده است

**جدول شماره (۸) میزان رضایت مندی مراجعان به پارک لاله از مجموع شرایط حاکم در پارک**

میزان رضایت مندی (درصد)				اجزا	عناصر مورد نظر
بسیار	کمی	کمی	بسیار		
۱۹	۵۶	۱۷	۸	۱- نیمکت ها	مبلمان پارک
۱۴	۴۳	۲۹	۱۴	۲- زباله دان ها	
۱۵	۵۵	۲۳	۷	۳- تابلو های راهنمایی	
۱۸	۳۲	۴۰	۱۰	۴- پایه روشنایی	
۲۳	۴۷	۲۰	۱۰	۵- سنگ فرش ها	
۹	۳۹	۳۰	۲۲	۶- نوآوری در طراحی وسایل	
۲۶	۵۴	۱۷	۳	۷- فضای سبز	
۱۰	۳۹	۳۲	۱۹	۸- طراحی فضای سبز	
۳	۳۱	۴۵	۲۱	۱- کتابخانه	امکانات فرهنگی
۲	۲۹	۱۷	۵۲	۲- نمایشگاهها	
-	۸	۱۶	۷۶	۳- آمفی تئاتر	
۱۳	۴۸	۱۵	۲۴	۴- کیوسک فروش مطبوعات	
-	۱۷	۲۵	۵۰	۵- برگزاری مسابقات فرهنگی	
۲۹	۴۸	۲۲	۱	مجموع زمین های بازی	زمین های بازی
۲۲	۴۸	۱۹	۱۱	مجموع وسایل بازی	وسایل بازی
۶	۲۹	۱۹	۴۶	الگو ها و شخصیتها	نشانه های تجسمی
۱۶	۵۰	۲۰	۱۴	تمامی جوانب	امنیت
۱۹	۵۲	۲۸	۱	۱- اجتماعی- فرهنگی	ایمنی
۱۴	۳۱	۲۱	۳۴	۲- وسایل بازی	
۱۴	۲۹	۲۵	۳۲	۳- ایمنی در تأسیسات رفاهی	
۲۶	۳۶	۲۰	۱۸	مجموع شرایط	مکان یابی پارک
۲۷	۳۸	۲۹	۶	نزدیکی و جابه جایی	دسترسی به پارک

نظر نگرفتن محل‌هایی برای رفت و آمد معلولین و ویلچر سواران، وجود لبه‌های خطرناک که امکان سقوط را فراهم می‌کنند و... از این‌گونه مواردند.

در جدول شماره (۹) میزان رضایت‌مندی مراجعان به پارک‌های مورد بررسی در شهرکرد از نظر امکانات و نیازهای یک پارک شهری ارزیابی و نتیجه به‌صورت کمی ارائه شد. در ادامه ارزیابی میزان رضایت‌مندی شهروندان در جدول شماره (۹) نشان داده شده است.

در جدول شماره (۹)، میزان رضایت‌مندی شهروندان مراجعه کننده به پارک‌های لاله و ملت در شهرکرد مشخص می‌باشد. نکته قابل توجه در این مورد ضعف امکانات فرهنگی، ایمنی وسایل بازی، فقدان نشانه‌های تجسمی، عدم استفاده از تندیس‌ها و شخصیت‌ها و عدم توجه کافی به مهندسی اجتماعی در طراحی پارک‌هاست. بدین معنا که در طراحی این فضاها شرایط و موقعیت گروه‌های مختلف اجتماعی (توجه به نیازهای خاص سنی، جنسی، جسمی، روحی و روانی) در نظر گرفته نشده است. وجود نقاط کور در میان پارک‌ها، در

**جدول شماره (۹) ارزیابی میزان رضایت‌مندی مراجعین به پارک‌های لاله و ملت در شهرکرد**

ارزیابی میزان رضایت‌مندی از عناصر پارک‌ها				میزان رضایت‌مندی (درصد)				اجزا	عناصر مورد نظر
مطلوب	متوسط	* مطلوب	* مطلوب	۴	۳	۲	۱		
		*	*	۸	۱۷	۵۶	۱۹	۱- نیمکت‌ها	مبلمان پارک
		*	*	۱۴	۲۹	۴۳	۱۴	۲- زباله‌دان‌ها	
	*	*	*	۷	۲۳	۵۵	۱۵	۳- تابلوهای راهنمایی	
	*	*	*	۱۰	۴۰	۳۲	۱۸	۴- پایه روشنایی	
	*	*	*	۱۰	۲۰	۴۷	۲۳	۵- سنگ فرش‌ها	
	*	*	*	۲۲	۳۰	۳۹	۹	۶- نوآوری در طراحی وسایل	
	*	*	*	۳	۱۷	۵۴	۲۶	۷- فضای سبز	
	*	*	*	۱۹	۳۲	۳۹	۱۰	۸- طراحی فضای سبز	
*				۲۱	۴۵	۳۱	۳	۱- کتابخانه	امکانات فرهنگی
*				۵۲	۱۷	۲۹	۲	۲- نمایشگاه‌ها	
*				۷۶	۱۶	۸	-	۳- آمفی تئاتر	
*			*	۲۴	۱۵	۴۸	۱۳	۴- کیوسک فروش مطبوعات	زمین‌های بازی وسایل بازی نشانه‌های تجسمی امنیت
		*	*	۵۰	۳۵	۱۷	-	۵- برگزاری مسابقات فرهنگی	
		*	*	۱	۲۲	۴۸	۲۹	مجموع زمین‌های بازی	
	*	*	*	۱۱	۱۹	۴۸	۲۲	مجموع وسایل بازی	
	*	*	*	۴۶	۱۹	۲۹	۶	الگوها و شخصیت‌ها	
		*	*	۱۴	۲۰	۵۰	۱۶	تمامی جوانب	ایمنی
	*	*	*	۱	۲۸	۵۲	۱۹	۱- اجتماعی- فرهنگی	
*				۳۴	۲۱	۳۱	۱۴	۲- وسایل بازی	
	*	*	*	۳۲	۳۴	۲۰	۱۴	۳- ایمنی در تأسیسات رفاهی	مکان‌یابی پارک دسترسی به پارک
	*	*	*	۱۹	۲۲	۳۹	۲۰	مجموع شرایط	
		*	*	۶	۲۹	۳۸	۲۷	نزدیکی و جابه‌جایی	

وضعیت مطلوب و متوسط ارزیابی شده‌اند. سایر موارد در جدول شماره (۹) ذکر شده است.

### پیشنهادات

عرصه‌های عمومی، مهم‌ترین بخش شهرها و محیط‌های شهری‌اند. در چنین عرصه‌هایی بیشترین تماس، ارتباط و تعامل بین انسان‌ها رخ می‌دهد و این عرصه‌ها تمامی بافت شهری را که مردم بدان دسترسی فیزیکی و بصری دارند را شامل می‌شود. یکی از مهم‌ترین عناصر این مجموعه‌ها، پارک‌ها و فضاهای سبز شهری‌اند که همواره نقشی فعال در سلامتی شهر و شهروندان ایفا نموده‌اند ولی امروزه به دلایلی که بدان اشاره شد شاهد تنزل کیفیت و به تبع آن

جدول شماره (۹) میزان رضایت‌مندی گروه‌های مختلف مراجعه کننده به پارک‌های مورد بررسی در شهرکرد را نشان می‌دهد که از بررسی نتایج سؤال پرسیده شده در مورد میزان رضایت‌مندی مراجعان به پارک ترسیم شده است. این جدول شامل دو بخش است:

۱- میزان رضایت‌مندی مراجعان به پارک‌ها؛

۲- ارزیابی میزان رضایت‌مندی مراجعان به پارک‌ها.

این ارزیابی شامل ۴ وضعیت متفاوت است که در جدول مشخص‌اند. همان‌طور که در جدول شماره (۹) نشان داده شده است: امکانات فرهنگی در پارک‌های مورد بررسی (ملت، لاله) نامطلوب، ایمنی در تأسیسات نامطلوب و عناصر مبلمان پارک‌ها بیشتر در



-تحصیلات نقش مهمی در انتخاب نوع تفریح دارد. به طوری که در این بررسی مشخص شد که افراد با مدارک تحصیلی تکمیلی کمتر شرایط استفاده از پارک به عنوان یک تفریح را دارا هستند و تفریح این گروهها در مطالعه و کار با رایانه خلاصه میشود. در این مورد می توان به درآمد گروهها نیز اشاره کرد. افراد مراجعه کننده به پارک بیشتر از افراد طبقات پایین و متوسط جامعه هستند و افراد طبقات بالای جامعه تمایل کمتری به استفاده از پارکها نشان می دهند که این نکته توانایی آنها برای استفاده از سایر تفریحات را می رساند.

-توجه به مقوله ایمنی در بحث پارکها از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. این بحث که به دو زیر مجموعه ایمنی در وسایل و امکانات پارک و ایمنی اجتماعی-روانی تقسیم می شود، همواره به عنوان یک عامل دافع گروههای جمعیتی از پارکها مطرح می شود. در نتیجه در نظر گرفتن استانداردهای وسایل پارک و شهر بازی، لازم و مقوله وندالیسم در پارکها و فضاهای سبز عمومی از راهکارهای افزایش جاذبه در پارکها می باشد.

-توجه به امکانات فرهنگی پارکها در شهرکرد بویژه پارکهای بزرگ و فعال این شهر (ملت و لاله) باعث بالا رفتن میزان رضایت مندی شهروندان از شرایط پارکها می شود. ایجاد کتابخانههای عمومی با توجه به نیازهای گروههای مختلف سنی و جنسی، برگزاری نمایشگاههای با مضامین مختلف فرهنگی، هنری، ورزشی و... از جمله اقدامات مفید در این زمینه می باشند.

-توجه به اصل مکانیابی پارکها از جمله مواردی است که همواره در برنامه ریزی و طراحی پارکها کم رنگ جلوه می کند تا متأسفانه این کاربری با توجه به نقش بالای آن در بیداری شهری و نقش کم رنگ اقتصادی آن به عنوان کاربری مظلوم شناخته و نتیجه آن مکانیابی این کاربری نه بر مبنای ضرورت و نیاز بلکه بر مبنای مقتضای مکانی، زمانی و اقتصادی قرار گیرد. این اصل در شهرکرد نیز تا حدی نادیده گرفته شده است که با طراحی پارکهای محلهای قابل تعدیل می باشد.

#### یادداشت ها

- 1-green space and Urban Sustainability
- 2-Park talk
- 3-Vandalism
- 4-U.S. outdoor Recreation Resource Review Commission

۵-اطلاعات به کار رفته در سایر جداول این تحقیق نتیجه ای از

بررسی میدانی پژوهشگر در سال ۱۳۸۴ است

کاهش تمایل شهروندان برای بهره گیری از این عرصهها می باشیم. با بررسی صورت گرفته بر روی دادههای اجتماعی-اقتصادی حاصل از پیمایش صورت گرفته در این مکانها در شهرکرد نتایج زیر حاصل شده است:

-نگاهی به عوامل انگیزشی افراد برای استفاده از پارکها در میان گروههای مختلف سنی و جنسی توجه به این نکته را ضرورت می بخشد که مدیران و مسئولان طراحی پارکها و فضاهای سبز برای کسب رضایت این گروهها باید بستری مناسب برای استفاده آنها از پارکها فراهم کنند. توجه به نیازهای کودکان، سالخوردگان و زنان از جمله عواملی است که معمولاً در طراحی پارکها در کشور ما کمتر به آن توجه شده است. در این بررسی مشخص شد که یکی از مهم ترین مشکلات زنان برای استفاده از پارکها علاوه بر مسائل امنیتی، مهیا نبودن محیطی مناسب برای آرامش، استراحت و حتی ورزش آنهاست. بنابراین با در نظر گرفتن مکانهایی به عنوان پارک زنان یا حداقل اختصاص بخشهایی از پارکهای موجود به این منظور لازم به نظر می رسد. چرا که در این پژوهش مشخص شده است که استفاده زنان از پارکها بیشتر محدود به مراجعات خانوادگی است. همچنین طراحی مکانهای بازی با توجه به استانداردهای پارکها و فضاهای سبز عمومی (که اخیراً مورد توجه قرار گرفته است) برای استفاده کودکان و توجه به ایمنی این مکانها از دیگر اصولی است که لازم است به آن توجه شود. در این زمینه توجه به مقوله طراحی فضای پارک از دیدگاه روانشناسی محیط و زیباشناختی با تأکید بر ترکیب مناسب رنگها و گرافیک مطلوب حائز اهمیت است.

-استفاده گروههای مختلف اجتماعی از پارکها که با انگیزههای متفاوتی صورت می گیرد، نمود گوناگونی دارند. درحالی که محصلان و دانشجویان، پارکها را برای مطالعه و استراحت انتخاب می کنند، افراد جویای کار و شاغل بیشتر در گوشه ای از پارک با دسترسی مناسب به خیابانهای اصلی تجمع می کنند و افراد بازنشسته و کهنسالان نیز گوشه دنجی از پارک را برای گفتگو و استراحت انتخاب می کنند. در نظر گرفتن شرایط گروههای اجتماعی مختلف با ساختار متفاوت سنی و جنسی آنها در پارکها از ضروریات است (توجه به مقوله مهندسی اجتماعی که بدان اشاره شد)

-توجه به نوع احساسی که مراجعان به پارک دارند، تأکیدی دیگر بر جایگاه و نقش پارک در سلامت جسمی و روحی-روانی شهروندان است و نیاز به فرهنگ سازی و بسترسازی برای استفاده از پارکها را ضرورت می بخشد.

**منابع مورد استفاده**

- بهبهانی، ه. ۱۳۷۳ (ارزیابی از پارک‌های تهران تا تعیین الگو)، فصلنامه علمی و آموزشی فضای سبز، شماره هشتم.
- پور محمدی، م. ر. ۱۳۸۲. برنامه ریزی کاربری اراضی شهری، انتشارات سمت، تهران.
- سعیدنیا، ا. ۱۳۷۹. فضای سبز شهری، کتاب سبز شهرداری‌ها، انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور.
- شناسنامه پارک‌ها. ۱۳۸۴. سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهری شهرکرد.
- شهرداری شهرکرد. ۱۳۸۳. سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهری، مجموعه اطلاعات آماری پارک‌ها و فضای سبز شهری.
- زیاری، ک. ا. ۱۳۷۹. برنامه ریزی شهرهای جدید، انتشارات سمت.
- حکمتی، ج. ۱۳۷۱. طراحی باغ و پارک، انتشارات فرهنگ جامع.
- حکمت نیا، ح.، زنگی آبادی، ع. ۱۳۸۲. بررسی و تحلیل سطوح پایداری در محلات شهر یزد، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۷۲.
- مجنونیان. ۱۳۷۴. مباحثی پیرامون پارک‌ها، فضای سبز و تفرجگاه‌ها، انتشارات شهرداری تهران
- محمد زاده، ر. ۱۳۷۷. فضای سبز و نقش آن در توسعه شهری، فصلنامه سپهر، دوره هفتم، شماره ۲۶
- محمدی، محمدی ده چشمه. ۱۳۸۵. ارزیابی پایداری شهری از منظر پارک‌ها و فضای سبز عمومی کنگره بین المللی جغرافیدانان جهان اسلام، دانشگاه اصفهان
- شرکت عمران شهرهای جدید ۱۳۸۴، شهرهای جدید، شماره ۱۲-۱۳-۱۴
- Campbell, S. 1996. Green Cities, Growing Cities, Just Cities? Urban planning and Contradictions of Sustainable Development. University Of Michigan Journal of urbanison vol.14.
- Chiesura, A. 2003. The role of urban park for the sustainable city, Wageningen University Journal of urban planning vol.36.
- Rosland, M. 1997. Dimension of the Eco- city, vol.14
- Www.google. Isfahan park
- Www.google.Tehran Park